

METÀFORES DE CONFLICTE LINGÜÍSTIC: LA “GUERRA” DEL CATALÀ I EL CASTELLÀ A CATALUNYA

Maria Josep Cuenca
Universitat de València

1. INTRODUCCIÓ

El caràcter generalitzat de la metàfora i d'altres figures retòriques, com són la metonímia o la comparació, com a mitjà de representació i de presentació de la realitat és ben coneguda i explicada des de treballs com els de Lakoff i Johnson (1980), Lakoff (1987; 1993; 1996), Johnson (1987) i Lakoff i Turner (1989).

En aquest article, hem partit de la idea que la metàfora, des d'un punt de vista cognitiu, es pot definir com “the cognitive mechanism whereby one experiential domain is partially ‘mapped’, i.e. projected, onto a different experiential domain, so that the second domain is partially understood in terms of the first one” (Barcelona, 2000: 3).

Tenint en compte el marc metodològic de la lingüística cognitiva, hem estudiat un conjunt de notícies de premsa que tracten sobre l'ús del català en l'àmbit socioeconòmic en els anys 2006 i 2007. Les notícies provenen de la base de dades Knosys (<http://www.gencat.cat/llengua/bdpremsa>) recopilades pel Centre de Documentació de la Generalitat de Catalunya entre 2006 i 2007 i classificades dins de l'àmbit temàtic socioeconòmic¹. El gràfic 1 mostra una de les pantalles d'aquesta base de dades.

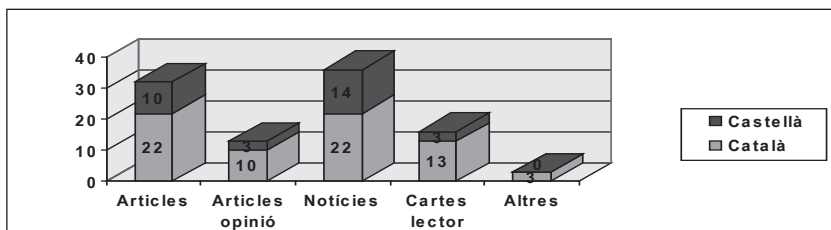
¹ Aquest article sorgeix del treball d'anàlisi desenvolupat per a la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya. Agraïm a la Generalitat el suport donat per a aquesta recerca i, en concret, a Joan Solé Camardons i Elena Heidepriem, del Centre de Documentació.

Gràfic 1. Base de dades Knosys

Base de dades de premsa		
> Presentació		> Pàgina inicial de consulta
Resultats de la cerca		?
<input type="button" value="Nova cerca"/> <input type="button" value="Afineu la cerca"/>		<input type="button" value="⏪"/> <input type="button" value="⏩"/>
Paràmetres de cerca:	"llengües minoritàries"	
Nombre de registres:	579	
Pàgina:	1 / 58	
Cliqueu sobre el títol de la notícia per veure'n les dades completes		
Data	Diari	Títol
2000-01-05	Avui	Les llengües minoritàries demanen pas al tercer mil·lenni
2000-01-14	Regió 7	Regió7 porta a Manresa l'organisme que aplega la premsa d'Europa en llengües minoritàries
2000-01-15	Diari d'Andorra	Marcel Baiche impartirà un curs per redescobrir el llegat cultural occità
2000-01-17	Periódico, El	Un ens reunirà diaris en llengües minoritàries
2000-02-28	Mañana, La	Denuncian el estado de marginación que sufre la lengua de Oc
2000-03-26	Independent	BBC Wales "purges" English accents
2000-04-26	Avui	Itàlia assumeix les llengües minoritàries
2000-04-29	Economist, The	How multilingual is France?
2000-06-13	Independent	One woman's mission to save Gaelic language
2000-09-21	Punt, El	Occità i català: llengües bessones

De les 497 notícies de l'àmbit socioeconòmic, n'hem seleccionat 100 per a una anàlisi exhaustiva. Aquestes 100 notícies s'han triat amb l'objectiu que reflectiren els fets i les opinions publicades en la premsa diària a Catalunya i foren representatives quant a gènere periodístic (gràfic 2)².

Gràfic 2. Notícies analitzades per gènere i llengua

² La distribució de les 100 notícies és força proporcional respecte a la que es dona en les 497 pel que fa al gènere i també a altres variables com el posicionament de l'autor i llengua (cfr. gràfic 3 *infra*). Per això, hi ha més notícies en català que en castellà, per exemple.

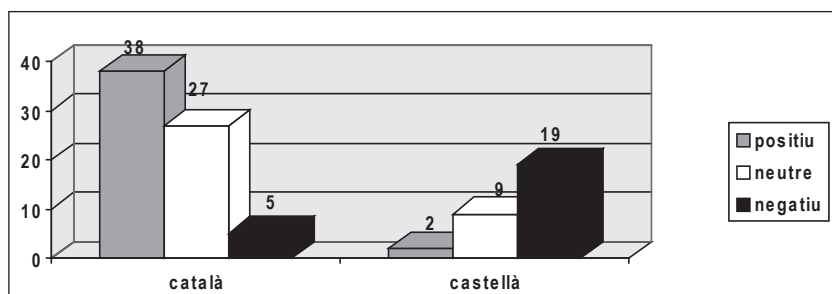
Hem revisat les 497 notícies i, de les 100 seleccionades, n'hem analitzat amb detall aspectes generals de contingut (tema, fets, dades, arguments) i de forma (titular, entradeta, imatge); per a la recerca que presentem en aquest article, ens hem concentrat en les estratègies retòriques: principalment la metàfora i secundàriament les comparacions i les paradoxes.

Els temes més freqüents que tracten les notícies són: a) els drets lingüístics i el bilingüisme; b) l'atenció al públic, la retolació, la informació al client i l'etiquetatge, tant des del punt de vista del comerciant com del client; c) les actuacions de l'administració catalana, tant en sentit positiu (campanyes, eines informàtiques, cursos, jornades, premis, etc.) com en sentit negatiu (inspeccions i sancions a comerciants que incompleixen la Llei de Política Lingüística)³.

Les notícies s'ocupen d'aspectes d'ús lingüístic relacionats, fonamentalment, amb el comerç (petit comerç, grans superfícies, fabricants, etc.) i amb la restauració. Respecte a les notícies en català, tot i que tracten tots els àmbits, hi destaquen notícies de l'àmbit de la restauració, on sovint es fa referència a la problemàtica de l'atenció al públic com un dels aspectes de la poca preparació professional dels cambrers, sovint immigrants i de vegades amb poca voluntat de parlar i fins i tot d'entendre el català. Els diaris en castellà solen centrar-se en aspectes relacionats amb el comerç, sobretot les denominades "multes lingüístiques", i també fan consideracions de caràcter general sobre el bilingüisme.

A més del gènere periodístic, els temes i els àmbits considerats, també és rellevant per a l'anàlisi el posicionament que adopta l'autor i la relació amb la llengua de la notícia (gràfic 3).

Gràfic 3. Posicionament de l'autor i llengua

³ Aquesta llei fou aprovada el 7 de gener de 1998, sota el govern de CiU, però es va aplicar per primera vegada el 30 de gener de 2003, sota govern Tripartit.

Més de la meitat dels articles en castellà tenen un posicionament negatiu (19 de 30) i els neutres són premsa catalana en castellà (*Diari de Tarragona*, *La Mañana*), mentre que els escrits en català són positius (38) o neutres (27) en la majoria dels casos. La poca freqüència en castellà de notícies escrites des d'un punt de vista favorable a l'ús normal del català (2 de 30 en castellà, 6,6%, enfront del 54,3% de les escrites en català) mostra que, en castellà, el tema de la llengua en l'àmbit socioeconòmic és notícia sobretot com a element de crítica i atac, posició constant i molt marcada en els diaris *ABC*, *La Razón* i *El Mundo*.

L'anàlisi global de les notícies mostra que la metàfora predominant en els textos periodístics considerats és LA SITUACIÓ DE CONTACTE DE LENGÜES ÉS UNA GUERRA. Les notícies analitzades, i en especial l'estructura metafòrica que activen, mostren una situació lingüística anòmala i dues visions difícilment conciliables dels usos del català i el castellà, que responen a dos marcs conceptuals que es contraposen.

2. LA METÀFORA: CARACTERITZACIÓ GENERAL

Segons Deignan (2005, cap. 1), les principals característiques de la metàfora són les següents: estructuraren el pensament, estructuraren el coneixement, són crucials per al pensament abstracte, es basen en l'experiència física i són ideològiques.

Tenint en compte aquestes característiques i completant-les, podem caracteritzar la metàfora com segueix:

- a) Les metàfores estructuraren el pensament i el coneixement i són sistemàtiques, és a dir, es poden agrupar i presenten un comportament identificable; així, a una metàfora conceptual sol correspondre més d'una expressió metafòrica o metàfora lingüística i, paral·lelament, quan hi ha més d'una metàfora per a un únic concepte, aquestes són coherents entre si.
- b) El pensament metafòric és la base del pensament abstracte; de fet, com assenyala Deignan (2005: 18), alguns conceptes abstractes no poden ser expressats si no és metafòricament. El domini origen és sempre més concret que el domini meta, fet que es relaciona amb la idea que les metàfores es basen en l'experiència física. Per exemple, les emocions solen entendre's i expressar-se en termes de processos físics (com la verticalitat o la temperatura): fixem-nos que, com a expressió de la metàfora orientacional FELIÇ ÉS DALT – TRIST ÉS BAIX, podem dir *botava d'alegria* (i no *s'arrossegava d'alegria*) o *arrossegava la seua pena per*

la casa (i no *elevava la seua pena per la casa*). Aquesta correspondència es relaciona amb el fet que les expressions de felicitat solen implicar que la persona té molta energia i ho manifesta posant-se recte o amb moviments en vinculats a la verticalitat (alçar els braços, somriure, etc.) i les de tristesa, al contrari, tendeixen cap avall (p. ex., abaixar els múscles, la vista, el gest de la boca quan s'està trist, etc.).

- c) Una metàfora implica una projecció entre dos dominis; aquesta és sempre parcial: es destaquen aspectes rellevants del domini origen i meta i es projecten aquells que són coherents entre els dos dominis mantenint les relacions del domini origen que són compatibles amb el domini meta, com prediu la “hipòtesi de la invariabilitat”.
- d) El grau de convencionalitat de les metàfores varia: n'hi ha de molt innovadores, com les poètiques, i n'hi ha de tan fixades (tradicionalment denominades mortes) que els parlants no tenim consciència que siguen expressions no literals; les segones, deixades de banda pels estudis retòrics, són les més interessants per a la lingüística.
- e) El procés metafòric està filtrat per valors culturals en el cas d'algunes metàfores; així, una metàfora conceptual com UNA ELECCIÓ POLÍTICA ÉS UNA CARRERA DE CAVALLS (cfr. Deignan, 2005: 27-29) és pròpia de la cultura anglosaxona, mentre que UNA ELECCIÓ POLÍTICA ÉS UNA CORREGUDA DE BOUS és probablement exclusiva de la cultura espanyola.
- f) Les metàfores transmeten ideologia i filtren el discurs; en paraules de Deignan (2005: 125): “metaphors do not directly reflect reality but filter it, so that the metaphorical choices made by a *speaker* or writer inevitable present a biased viewpoint”.

D'aquests trets, el darrer és el que més ens interessa explorar en la línia de les propostes presentades per R. Tolmach Lakoff (2000) i G. Lakoff (1992, 1996, 2004). Les metàfores incorporen el punt de vista de l'emissor i, en aquest sentit, poden ser potents mecanismes de manipulació ideològica, com mostra George Lakoff (1992) en el seu interessant article “Metaphors can kill”, on analitza el sistema metafòric que va justificar la guerra del Golf en termes de conte de fades (cfr. també Lakoff 2004: cap. 5). Es parteix d'un procés metafòric bàsic, la personificació, pel qual una nació s'interpreta com una persona, de manera que la invasió d'un país és un segrest i qui vol rescatar-lo, en l'exemple analitzat els Estats Units, és l'heroi que vol salvar la víctima. La guerra, doncs, és justa. Lakoff (2004: 71) resumeix el procés metafòric així: “The basic idea of a just war uses the nation as a person metaphor, plus two narratives that have the structure of classical fairy tales: the self-defense story and the rescue story”.

En efecte, els continguts que vehiculem a través de textos, com les notícies de premsa o els discursos polítics, no són pures imatges de la realitat, sinó que van acompanyats d'opinions i punts de vista més o menys palesos. L'ús de figures retòriques tradicionalment associades amb el llenguatge literari, poètic, però que són generals en la comunicació humana i especialment rellevants per a finalitats argumentatives, són un potent mitjà per vehicular aquesta subjectivitat ideològica.

Com hem avançat en la introducció, la principal metàfora observada en les notícies analitzades és LA SITUACIÓ DE CONTACTE DE LLENGÜES ÉS UNA GUERRA. En aquesta confrontació bèl·lica tenim, esquemàticament, els components següents:

- a) Els dos bàndols són: les persones que volen viure plenament en català a Catalunya i les persones que hi volen viure plenament en castellà. En l'àmbit socioeconòmic, en concret, la polarització s'estableix entre clients que volen ser atesos en català (tot i que sovint es conformen de ser simplement atesos) i comerciants i treballadors de comerços i establiments de restauració que no entenen que hagen de prestar servei més que en castellà.
- b) Els motius de confrontació són els drets i les obligacions lingüístiques.
- c) El camp de batalla és, d'una banda, el carrer (en el nostre cas, l'espai de la relació socioeconòmica) i, de l'altra, el Parlament de Catalunya, on la munició són les lleis.
- d) El resultat de les batalles són: inspeccions, sancions, propostes de llei, reclamacions, queixes, etc.
- e) La finalitat de la confrontació és un espai on es pugui viure en català en la relació socioeconòmica vs. un "bilingüisme" castellà-català asimètric que encobreix, de fet, un monolingüisme castellà: els qui coneixen el català, de fet, coneixen el castellà i els que coneixen el castellà, doncs, no cal que coneguen el català; es tracta del que Moreno Cabrera (2008: 114-115), denomina *bilingüisme substitutiu* en contraposició al bilingüisme *additiu*.

3. METÀFORA BÈL·LICA I USOS LINGÜÍSTICS: LA PERSPECTIVA CASTELLANOPARLANT

Les persones que defensen usar només el castellà a Catalunya es presenten com a víctimes de persecució per part de l'administració catalana, especialment pel Tripartit, i de discriminació lingüística:

Alcampo recibe presiones para catalanizar sus hiper (TN6)⁴

La desigualdad política, la discriminación de los ciudadanos por razones lingüísticas, el atropello burocrático, la persecución legal y la sanción económica son el pan nuestro de cada día en una comunidad que se jacta de su civismo... (N11)

...en cada empresa o comercio tiene que haber una persona que entienda el idioma o de lo contrario también tiene la amenaza de ser sancionada (N18)

...el tripartito utiliza la inspección coactiva (N18)

Y en los colegios los nuevos apestados son los niños castellanoparlantes (N35)

Com a víctimes, tenen por de les represàlies i els que denuncien la persecució són una excepció, és a dir, una minoria oprimida, en la qual hi ha alguns herois.

Idiosincrasia gastronómica en castellano en las calles de Barcelona (N13, *peu d'una fotografia on es veu un plafó de restaurant amb noms de plats en castellà*)

Hay miedo a denunciar (TN13)

Él se ha atrevido a denunciar su caso (N13)

[El propietari de La Valenciana] “prefiere no hablar para no tener más problemas” (N93)

Les notícies solen incloure testimonis reals com a suport de l'argument, víctimes de les sancions que parlen en primera persona dins del discurs del periodista⁵. Tot això ens remet no només al context de guerra sinó també al de maltractament, actualment molt sensible pels casos de violència domèstica.

En el marc conceptual activat, és lògic que les víctimes es defensien o siguen defensades per entitats, que en aquest cas són el PP i *Convivencia Cívica de Cataluña*:

[El PP] denuncia la “discriminación” del castellano en la educación y el comercio (EN5)

Convivencia Cívica de Cataluña (CCC), entidad que se ha distinguido por su defensa del bilingüismo (N13)

⁴ Els exemples van seguits d'una o dues lletres i d'un número: les lletres corresponen a *notícia* (N), *títular de notícia* (TN) o *entradeta* (EN) i el número identifica l'ordenació interna de les notícies analitzades (cfr. apèndix final).

⁵ És significatiu que, a diferència dels qui parlen des de l'òptica de l'ús del català, els castellanoparlants només addueixen com a casos d'atac o discriminació les multes que han rebut per resistir-se a complir la llei, en concret per no usar almenys el català en retolació i informació. No es constaten casos de no ser atès o tenir un problema per parlar en castellà en l'àmbit socioeconòmic com a clients.

El PP arremete contra la inmersión en la escuela y las multas lingüísticas con dos proposiciones de ley (TN5)

El Partido Popular catalán está dispuesto a dar guerra al Govern tripartito desde el primer minuto (EN5)

El PP defensa aquests temes des que el món és món (N69)

La Generalitat es presenta com una força repressora que té com a objectiu prioritari la imposició del català (N53, N91, N93), cosa que contrasta amb les declaracions de l'administració catalana en el sentit que les inspeccions i sancions imposades constitueixen tasques de control de consum, i no una censura o imposició lingüística.

Fem de policia del consum, no de la llengua (N91)

El Govern no té la intenció d'impulsar cap cacera de bruixes (N91)

Els comerciants que vulneren la Llei de Política Lingüística normalment no es presenten com a transgressors.

Es tracta de dos grans establiments que van infringir la llei durant les rebaixes (T1)

Se solen presentar de manera neutra o en termes de resistència, de víctimes, doncs.

El 42,9% dels restaurants no incorpora el català (N7)

El 42,9% dels restaurants no s'adequa a la Llei de política lingüística (N7)

Tan sols queden vuit marques [de cava] que es resisteixen a complir la legislació vigent (N21)

A més, l'esquema víctima-botxí s'associa amb una altra dicotomia: defensors de la llibertat, dels valors democràtics (N13, N29, N39, N40, N47, N65, N89, N94), respecte als dictadors, els opressors, és a dir, el govern de la Generalitat.

Observem l'inici d'aquesta notícia (N13), una de les més articulades de la perspectiva que comentem:

A principios de 2005, Luis Maria Peix Soler, propietario de un laboratorio de fotografía situado en el casco antiguo de Barcelona, recibió un desagradable requerimiento del Ayuntamiento en el que se le advertía de la obligación de colocar todos los rótulos de su establecimiento en catalán. De lo contrario, indicaba el aviso, sería multado con 600 euros por cada elemento que

incumpliera la normativa. “Me dio mucha rabia porque es igualmente fascista prohibir el uso de un idioma que obligarte a usarlo”, explica a ABC este comerciante, nacido en Portugal de padres catalanes y que llegó a Cataluña en pleno franquismo. (N13)

Aquest fragment conté tots els elements destacats de l'estratègia retòrica que estudiem: El propietari d'un petit comerç (la “víctima”) del casc antic de Barcelona (molt català), nascut a Portugal (immigrant, però europeu), de pares catalans, que és amenaçat per l'Ajuntament (l'“enemic”) amb una actuació ofensiva (una multa) si no s'ajusta a una obligació que considera feixista (usar el català en la retolació).

L'exemple anterior mostra un altre filtre interessant: la insistència que les víctimes són catalans i bons catalans o coneixedors i respectuosos amb el català (N35) o que no són catalans i no tenen per què utilitzar la llengua.

La lengua de Mosén Cinto, de Espriu y de Gaudí... Un valioso tesoro del que todos, catalanes y castellanohablantes, estamos orgullosos. (N35)

La Generalitat multa a 102 empresas del resto de España por no utilizar el catalán (TN18)

En relació amb la idea de defensa de la diversitat i la llibertat, també hi ha la idea que les llengües han d'unir, no desunir:

La lengua sirve para tender puentes, comunicarse, crear. Pero deviene en Babel cuando los políticos tratan de instrumentalizarla (N35)

4. METÀFORA BÈL·LICA I USOS LINGÜÍSTICS: LA PERSPECTIVA CATALANOPARLANT

Els catalanoparlants veuen i viuen la situació d'una altra manera i focalitzen altres aspectes del conflicte lingüístic. Com hem vist, són presentats (i sovint també s'autopresenten) com la part ofensiva, els que lluiten o els que ataquen, tant des del punt de vista de l'administració com del ciutadà.

Serra va fer una enginyosa crida a l'activisme econòmic i identitari llegint “català” a l'inrevés: “A l'atac!” (N32)

Si jo vull un cafè amb gel, em reca que primer em portin un bol de llet bullint Rendir-se, o no, aquesta és la qüestió (N16)

En el nivell del ciutadà (o d'associacions), la lluita es fa per mitjà de l'exigència de l'ús i les denúncies (N3).

Aquella inesperada visita fue motivada por la denuncia de un consumidor que consideró vulnerado su derecho a recibir la información... en catalán (N25)
Després que les JERC d'Igualada advertissin que denunciaran els comerços que no retolen en català... (N30)

Tanmateix, el ciutadà que vol viure en català se sent perdedor d'aquesta lluita, encara que considera que té de part seua la llei i la raó que identifica llengua i territori:

Cada vegada costa més viure en català a Catalunya? Vam fer aquesta pregunta als oients de RAC1 i la resposta va ser, massivament, que sí (N26)
Que tothom parli com vulgui, és clar que sí; per tant, exigeixo el dret de poder parlar en català al meu país (N49)
M'he sentit per enèsima vegada estranger en el meu propi país (N45)

Els ciutadans que volen viure en català a Catalunya senten que pateixen un gran desgast, perquè des de l'administració s'ha llançat el missatge que l'ús del català depèn de l'usuari, que ha de mantenir la llengua i ha d'esforçar-se per ser entès en català (N37, N50, N97). En aquest sentit, és ben eloqüent la reflexió de Quim Monzó, en relació amb el fenomen que denomina "mobbing lingüístic", quan parla de "aque'l ponciopilatiano *depèn de tu*, que era la forma pujolista de dirnos *ya os apañaréis*" (N97).

El client que vol ser atès en català s'ha d'esforçar:

Diuen que hem d'estar-nos l'estona que faci falta descrivint, en català, com és un tallat (N37),

o bé ha de renunciar a la seua llengua, voluntàriament o amb pressions o insults:

Si parlàvem en castellà ens entendríem tots millor (N41)
Els cambrers del Hard Rock Cafè la van vexar per parlar en català (N57)
I és que resulta massa habitual haver de demanar un cortado per tal de poder prendre's un tallat en alguns bars i restaurants (N27)
No le dio ninguna de las excusas que a veces (los días que están de humor) utilizan los que se ponen tras una barra o un mostrador decididos a que sea el cliente quien se adapte a su lengua (N97)

El ciutadà català, que se sent perjudicat com a client, és tractat sovint com a agressor; el seu comportament és considerat, des de la perspectiva

contrària, com a anòmal, fins al punt que es pot arribar a identificar amb el d'un extraterrestre (N57) o un terrorista (N49).

tractant la Maria Josep com si fos una extraterrestre que parlés en marcià i no en l'idioma oficial de Catalunya (N57)

“Ja n'estic fart, per exemple, d'anar al bar de la cantonada i que em malmirín com si fos una mena de terrorista només pel fet que parlo català” (N49)

Aquests exemples mostren la asimetria en els judicis i actuacions: es considera anòmal i fins i tot delictiu el que en una altra llengua és ben normal, això és, que t'atenguen en la llengua pròpia del lloc on et trobes⁶. Al capdavall, les persones que veuen vulnerats els seus drets d'usar el català se senten atacades i, a més, menyspreades per una defensa que consideren legal i justa:

el desprecio y el odio a lo catalán –fomentado y auspiciado desde los minaretes más selectos– lanza cada mañana mil y un fundamentalistas a las calles de Catalunya, entregados en cuerpo y alma a su remozado alzamiento nacional y decididos a triturarnos (N97)

A diferència dels qui adopten la perspectiva castellana, que sovint parlen de situacions hipotètiques o fets que han passat a comerciants i empresaris, les persones que reivindiquen l'ús normal del català solen escriure sobre situacions reals en què s'han sentit ofesos o discriminats com a clients (p. ex. N26, N41, N43, N46, N52, N57, N97), parlen en primera persona en el seu propi discurs i no se solen presentar com a víctimes, sinó com a usuaris que reclamen un bon servei. Així, s'adopta un altre patró metafòric, el de client-prestador de servei.

El marc conceptual que s'activa des d'aquesta perspectiva és el de la “intromissió forana” o la “invasió”: les persones de fora marquen els usos lingüístics als de dins i, a més, adopten una posició de superioritat i raó, si més no en el nivell “moral” o del comportament sancionat en general com a “lògic”, cosa que converteix la “víctima” en “botxí”.

5. EL CONFLICTE: METÀFORES, COMPARACIONS I MARCS CONCEPTUALS

L'anàlisi de les notícies posa de manifest dues concepcions ben diverses d'una mateixa realitat. Com poden conviure dues visions diferents i fins i tot

⁶ Moreno Cabrera (2008: 120) considera característic de la ideologia nacionalista el “cambio de rasero”, que en el cas del castellà exemplifica amb la situació als països de l'Amèrica Llatina i la situació a Puerto Rico, on té una posició d'inferioritat respecte a l'anglès: “...[el cambio de rasero] se verifica cuando es la propia lengua nacional la que se ve oprimida, marginada o cuestionada por otra lengua perteneciente a una sociedad más poderosa. Entonces se habla de imperialismo, brutalidad, opresión e imposición”.

contradictòries? La qüestió és que, quan ens endinsem en temes d'identitat i d'ideologia, el que preval no és la realitat sinó la percepció de la realitat per part de l'individu i del grup⁷, i aquesta percepció està en relació amb els marcs conceptuals que s'activen i donen significat al que s'interpreta. G. Lakoff (2004: xv) defineix el concepte de marc de la manera següent: “Frames are mental structures that shape the way we see the world. As a result, they shape the goals we seek, the plans we make, the way we act, and what counts as good or bad outcome of our actions”. I hi afegeix: “Reframing *is* a social change.”

Els defensors del català activen el marc dels drets del ciutadà i del consumidor; els defensors del castellà activen el marc de les víctimes de la persecució política; de fet, sovint invoquen el franquisme, cosa que pot semblar contradictòria, ja que el franquisme justament prohibia l'ús del català⁸. Com assenyala Lakoff (2004: 37), “it is a general finding about frames that if a strongly held frame doesn't fit the facts, the facts will be ignored and the frame will be kept.” En efecte, en el marc de les víctimes de persecució certs fets no encaixen i són obvius.

En l'activació dels diferents marcs també són interessants les comparacions i les paradoxes. Entre les primeres destaca la comparació de la situació del català amb la d'altres llengües i països⁹. En aquest sentit, Joan Oliver constata que:

...en la majoria de grans ciutats del món gairebé tots els cambrers són immigrants però a cap no passa que no t'atenguin en la llengua del país: ni a Nova York, ni a Londres, ni a París, ni a Milà, ni a Madrid. Això només passa a Catalunya (N28)

I atribueix aquest comportament a un fet paradoxal: “és un país on exigir el coneixement de la llengua pròpia sembla estrafolarí”. De fet, sovint es compara

⁷ En aquest sentit, i parlant des del punt de vista de les eleccions polítiques, Lakoff (2004: 33) fa una afirmació tan sorprenent com comprovable: “voters vote their identity and their values, which need not coincide with their self-interest”.

⁸ De manera semblant, Moreno Cabrera (2008: cap. 6) fa una interessant anàlisi de la visió de la immersió lingüística des de la perspectiva nacionalista espanyola i des de la perspectiva catalana i observa justament com es critica en l'administració catalana el que l'administració espanyola ha fet durant anys i encara fa.

⁹ També es comparen situacions i comportaments lingüístics amb altres situacions relacionades amb problemes de consum (N25) o amb les sancions. Així, l'article d'opinió “Pots fumar, però demana en castellà” (N15) proposa tractar l'atenció en català com la possibilitat de fumar en els establiments de restauració: en opinió de l'autor, cal un cartell que indiqui que “en aquest local es permet demanar el servei en català (i a més a més l'entendran)”. La notícia 36, al seu torn, compara voler normalitzar l'ús del català amb adhesius i campanyes amb el fet d'intentar acabar amb la violència de gènere pel mateix procediment.

el comportament dels cambrers amb els catalanoparlants i amb els estrangers que parlen anglès: “perdien el cul per atendre tots els estrangers que parlaven en anglès” (N57).

La comparació també s'estableix en sentit contrari. Jiménez Losantos compara l'actitud del govern català, personificada metonímicament en “Un señor de Córdoba que preside el Gobierno autonómico catalán”, amb el que implicaria que Esperanza Aguirre multara “un comerciante catalán que tratara de vender sus productos en Madrid (...) mediante rótulos sólo en catalán. O en inglés. O en alemán. Allá el comerciante y su mercado” (N11). I continua les comparacions al·ludint a comerciants islandesos que retolen en islandès:

En todo caso, es problema del que vende y del que compra. Aguirre sólo debe intervenir si el islandés vende bacalao en malas condiciones y envenena a la gente... (N11)

Semblantment, una lectora parla del cas de Suïssa (N47) i afirma que en aquell país cadascú parla com vol i l'atenen en l'idioma en què s'expressa. Proposa aquest cas com a model a imitar i argument a favor de l'ús del castellà, obviant l'estructura federal d'aquell país i el fet que el problema sol ser que a Catalunya no sempre atenen en l'idioma en què t'expresses si és en català. Textos com aquests mostren que, com apunta G. Lakoff (2004: 17), “to be accepted, the truth must fit people's frame. If the facts do not fit a frame, the frame stays”.

Comparacions com les anteriors amaguen fets que es consideren paradoxals. La constatació o la construcció subjectiva de paradoxes té com a objectiu final aproximar el lector a la pròpia tendència. Les paradoxes se centren en diversos temes, vistos de manera ben diferent des de l'òptica catalana i castellana. Des de l'òptica catalana,

- a) es destaquen asimetries paradoxals en els usos lingüístics, com ara que la retolació i la informació d'un restaurant estiga en català però l'atenció s'hi faça en castellà (N15) o que, quan un immigrant fa l'esforç de parlar català, es trobe amb respostes en castellà (N2, N10);
- b) es contraposen les inspeccions, cada vegada majors, i el grau d'incompliment, que els usuaris continuen percebent com a alt (N8, N12, N57).

Des de la perspectiva castellana, les paradoxes se centren en les multes lingüístiques:

- a) es contraposen les sancions o actuacions relacionades amb la promoció de l'ús per part de les empreses i el progrés econòmic (TN90: "Que la llengua no atasque la economia"). S'entén, d'una banda, que l'obligació d'atendre en català o de donar la informació en català implica unes despeses econòmiques que graven sobre l'empresa (N6) i que, a més, les sancions no ajuden el comerç (N30, N53, N90). En aquest sentit, es contraposa l'actitud d'ERC, i en general de la Generalitat, de multar els comerciants, amb l'actitud del PP, d'"impulsar polítiques de col·laboració amb aquells comerciants que en la seva actuació diària creen riquesa a casa nostra i llocs de treball" (N77).
- b) Des d'un punt de vista crític amb l'administració, es mostra com a paradoxal el fet que s'hagen incrementat molt les inspeccions i les sancions des de 2003 i que l'administració catalana diga que no constitueix una política prioritària (N18).
- c) La perspectiva crítica també presenta com a paradoxal multar per certs rètols, com ara el de "Prohibido fumar" o "Salida de emergencia", o pels rebuts de caixa en castellà (N5).

Tota aquesta línia argumentativa es basa en la contraposició entre incentivació i sanció, que queda molt ben resumida en la proposta de Piqué de substituir les *Oficines de Garanties Lingüístiques* per *Oficines de Llibertats Lingüístiques* (N89). De fet, paradoxes presentades dels defensors del castellà, es resumeixen en una: el castellà és una llengua minoritzada i atacada a Catalunya, tot i que és una llengua mundialment acceptada i en expansió (N14, N13, N35)¹⁰.

Al capdavant, el debat gira al voltant de la legitimitat, major o menor, d'una llengua en un territori. En el marc castellà, el territori és Espanya, la llengua legítima el castellà i Catalunya i el català se situen com a fons d'una figura inqüestionable, a partir d'un ideari ben construït i divulgat (cfr. Moreno Cabrera 2008). Des de la perspectiva catalana, el territori és Catalunya i la llengua és el català, que han de conviure amb Espanya i el castellà com a fons, més o menys admès, on llengua pròpia i territori encaixen de manera forçada.

¹⁰ S'observa en el corpus un fenomen que constata R. Tolmach Lakoff (2000: 71) en la política nord-americana: "These rhetorical tactics work via the presupposition that, again, *our* ideas are neutral and apolitical, *theirs* dangerous and political. That assumption is continually reinforced by the adoption of a vocabulary suggesting that the program of the other side is divide and hostile to *us*, and by that means is calculated to make its targets unattractive". Hi afegeix que aquesta estratègia retòrica és més típica de la dreta, tot i que també es pot trobar per la banda democràtica.

6. CONCLUSIÓ

En els mitjans de comunicació, la realitat no és, sinó que sovint es presenta d'una determinada manera. En la premsa, aquest filtre subjectiu del diari o de l'autor de l'article, es manifesta de manera molt intensa mitjançant l'ús de figures retòriques com la metàfora, la comparació o la paradoxa.

El nostre corpus d'anàlisi posa de manifest que, des de la perspectiva castellanoparlant, el castellà es presenta com a llengua minoritzada i en perill d'extinció a Catalunya, per la qual cosa mereix protecció, i com a llengua que representa els valors democràtics i de llibertat, mentre que el català, i en especial el govern de Catalunya, és la força opressora, perquè basa la seua política en inspeccions i sancions. Aquesta visió de la realitat es transmet a través de metàfores i adopta el punt de vista de l'empresari o el treballador del comerç o l'establiment de restauració.

Des de la perspectiva catalanoparlant, s'utilitzen menys els recursos metafòrics, tot i que és destacable el sentiment de ser part d'una lluita, en la qual sovint s'és perdedor. S'adopta la perspectiva del client que no rep atenció en català, ha de fer esforços per a fer-se entendre i sovint ha de canviar de llengua per a ser atès. D'aquesta manera, s'estableix un bilingüisme asimètric pel qual el client ha de ser bilingüe i renunciar a la seua llengua (la llengua pròpia del territori) i qui presta el servei pot treballar sense utilitzar ni conèixer el català.

En tots dos casos, el marc de la confrontació bèl·lica és molt present, però té components clarament diferenciats, la qual cosa implica la dificultat de comprensió entre persones de diferent posicionament. Com assenyala R. Tolmach Lakoff (2000: 48), un canvi de marc, com a estructura que ens permet fer prediccions i generalitzacions, resulta contraintuïtiu:

New perceptions don't make sense, since they cannot be places in a familiar frame. Within a frame, things are unmarked: normal, predictable, neutral, orderly, natural, and simple. They do not require explanation. Once a frame shifts, everything changes. We are, in a way, brought back to infantile incompetence.

D'altra banda, la nostra anàlisi ha mostrat que el marc que activa el castellà està plenament desenvolupat, és complet, identificable i coherent, per la qual cosa genera més comprensió i simpaties, especialment fora de Catalunya, on només arriben notícies negatives sobre la política lingüística respecte del castellà i s'obvia l'asimetria lingüística que hem esmentat, alhora que es qüestiona la legitimitat i/o la utilitat del català a Catalunya. El marc associat amb l'ús

del català mostra el que G. Lakoff (2004) caracteritza com a *hipocognició*, quan, parlant de la política nord-americana, compara el model basat en el pare estricte (*strict father family*), propi dels republicans, amb el model del progenitor proveïdor (*nurturant parent family*), propi dels demòcrates¹¹. La ciència cognitiva defineix aquest concepte així: “the lack of the ideas you need, the lack of a relatively simple fixed frame that can be evoked by a word or two” (2004: 24).

En efecte, quan en una notícia apareixen termes com *pressionar*, *amençar*, *multes*, etc., com hem vist al llarg d’aquest article, s’activa el marc de la víctima de la persecució. Encara més, el marc s’activa també quan s’intenta contrargumentar, raó per la qual Lakoff (2004) aconsella crear un marc propi i no usar el marc de l’oponent perquè: “If you keep their language and their framing and just argue against it, you loose because you are reinforcing their frame” (2004: 33).

En conclusió, en aquest article hem volgut mostrar com presenta la premsa una situació lingüística concreta a través d’una anàlisi d’un corpus delimitat i exhaustiu (les notícies publicades a Catalunya sobre la llengua en l’àmbit socioeconòmic els anys 2006-2007). Al costat de notícies neutres, purament informatives, es troben notícies o expressions que manifesten un conflicte en clau metafòrica, sobretot a partir d’una metàfora bèl·lica o de confrontació.

Es podria pensar, molt justificadament, que aquest és o podria ser un article de lingüística aplicada que hauria de fer propostes de solució. No és el cas. Aquest treball és una anàlisi del discurs basada en la teoria de la metàfora com l’aplica George Lakoff a la política dels Estats Units. Els exemples extrems, certament els més cridaners i extrems, en un conjunt de textos i en una situació real afortunadament molt menys tensa, parlen per ells mateixos i no ens sentit autoritzats ni impel·lits a posicionar-nos a favor o no del bilingüisme o el monolingüisme, posem per cas, o a fer propostes de caràcter sociolingüístic. Creiem que el fet de palesar amb mecanismes teòrics la construccions de dues visions d’una mateixa situació pot donar elements de judici als lingüistes i polítics que s’ocupen de donar solucions sociolingüístiques.

El nostre objectiu ha estat mostrar que les metàfores, les comparacions i les paradoxes identificades i exemplificades en notícies són indicadors d’una situació lingüística anòmala i dues visions difícilment conciliables dels usos del català i el castellà en l’àmbit socioeconòmic a Catalunya. L’anàlisi de les notícies en termes de metàfora bèl·lica i de marcs permet entendre millor les

¹¹ Per a una anàlisi d’aquests dos models metafòrics, vegeu G. Lakoff (1996) i també els resums presentats en Lakoff (2004: cap. 1 i pp. 39-40).

estratègies retòriques i conceptuals activades i la dificultat d'arribar a una resolució del conflicte.

BIBLIOGRAFIA

- Barcelona, A. (2000). "The cognitive theory of metaphor and metonymy". In: A. Barcelona (ed.): 31-58.
- Barcelona, A. (ed.) (2000). *Metaphor and Metonymy at the Crossroads. A Cognitive Perspective*. Berlin/New York: Walter de Gruyter.
- Cuenca, M. J. & J. Hilferty (1999). *Introducción a la lingüística cognitiva*. Barcelona: Ariel.
- Deignan, A. (2005). *Metaphor and Corpus Linguistics*. Amsterdam: John Benjamins.
- Johnson, M. (1987). *The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Lakoff, G. (1987). *Women, Fire and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. (1992). "Metaphor and War: the metaphor system used to justify the war in the Gulf". In: M. Pütz (ed.): 463-481.
- Lakoff, G. (1993). "The contemporary theory of metaphor". In: A. Ortony (ed.): 202-251.
- Lakoff, G. (1996). *Moral Politics: What Conservatives Know that Liberals Don't*. Chicago/London: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. (2004). *Don't think of an elephant!: Know your values and frame the debate: the essential guide for progressives*. White River Junction (VT): Chelsea Green.
- Lakoff, G. & M. Johnson (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. & M. Turner (1989). *More than Cool Reason: A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago: University of Chicago Press.
- Moreno Cabrera, J. C. (2008). *El nacionalismo lingüístico: una ideología destructiva*. Barcelona: Península.
- Ortony, A. (ed.) (1993). *Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pütz, M. (ed.) (1992). *Thirty Years of Linguistic Evolution*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Tolmach Lakoff, R. (2000). *The Language War*. Berkeley (CA): University of California Press.

APÈNDIX. REFERÈNCIES DE LES NOTÍCIES CITADES

Notícia	Diari	Data	Autor	Títol
1	Segre	2006-02-08	Herrero, E.	Comerç expedienta dos botigues per fer publicitat només en castella
2	Punt, El	2006-05-28	Cortadellas, Xavier	Quatre clients del súper
3	Vallenc, El	2006-09-01	Ribé Pujol, S.	Em podria atendre en català, si us plau?
5	Mundo, El	2006-11-28	Sastre, Daniel	El PP arremete contra la immersió en la escuela y las multas lingüísticas con dos proposiciones de ley
6	Economista	2006-03-22	Sacristán, Jordi	Alcampo recibe prestiones para catalanizar sus hiper
7	Dossier Econòmic	2006-12-02		El 42,9 % dels restaurants no incorpora el català
8	Regió 7	2006-12-22	Brunet, Pau	La retolació en català del comerç manresà augmenta del 50% al 80% en tretze anys
10	Regió 7	2007-02-16	Rodó, Jordi	Un cafè amb croissant, si us plau.
11	Mundo, El	2007-03-01	Jiménez Losantos, Federico	Multar lo legal.
12	Diari de Terrassa	2007-03-01	Rovira, Joan	Multes pel català
13	ABC	2006-01-15	M.J.C.	Hay miedo a denunciar.
14	ABC	2006-01-15	Porta Perales, Miquel	Monolingüismo por decreto
15	Regió 7	2006-03-02	Domènech, Xavier	“Pots fumar, però demana en castellà”
16	Diari de Sabadell	2006-03-07	Álvarez, Elisabeth	Campanya per potenciar l'ús del català a comerços i restaurants.
18	Razón, La	2006-04-05	Planes, Joan	La Generalitat multa a 102 empreses del resto de España por no utilitzar el catalán

Notícia	Diari	Data	Autor	Títol
21	Fura, La	2006-06-16		“S’accelera l’etiquetatge de cava en català i ja són tres de cada quatre les ampolles que compleixen la llei
25	Economista, El	2007-05-11	Martínez, David	“Si no quiere multa, mejor rotule ‘Orxata’”
26	Avui	2007-06-18	Bosch, Xavier	Casos puntuals.
27	Avui	2007-08-01	Alegret, Xavier	Allau de cambres immigrants
28	Avui	2007-08-07	Oliver, Joan	En català. En anglès. Mil cambres
29	20 Minutos	2007-05-17	Martínez, Josep	Multa al castellano
30	Diari d’Igualada	2007-09-21		“Calbó: ‘Torras ha d’impulsar programes per donar suport al comerç, no sancions’”
32	Punt, El	2007-10-04	Eixearte, O.A.	L’exotisme català, en venda.
35	Época	2007-12-21	Basallo, Alfonso	Me siento asirio, mire usted.
36	Diari de Girona	2007-11-17	Soler, Albert	Les Fires en català.
37	Avui	2007-08-01	Cot, Salvador	La fórmula del tallat
39	Razón, La	2006-01-31	Sánchez Reyes, María	Imposición lingüística.
40	Razón, La	2006-03-20	Pérez, José	Polémica por los rótulos.
41	Punt, El	2006-04-12	Martí i Torras, Mireia	Atendre en català
43	Periódico de Catalunya, El	2006-07-10	Sanz Navarro, Enric	
45	Punt, El	2006-08-12	Hernández, Jordi	Caprabo i la catalanitat
46	Punt, El	2006-08-17	Parcerissa, X.	Empresaris, hotelers i la llengua catalana
47	Metro	2007-05-03	González, Cristina	Multas lingüísticas.
49	Avui	2007-08-06	Capdet, Víctor	El dret de parlar català
50	Punt, El	2007-01-18	Canal, Joel	Retolació en castellà.

Notícia	Diari	Data	Autor	Títol
51	Punt, El	2007-02-08	Monguillot, Aleix	Mal de Llengua.
52	Periòdic de Catalunya, El	2007-12-10	Boada, Llaia	Carod i l'idioma.
53	Razón, La	2006-03-15	Santaclàudia, T., Pardero, M.	El Govern pagó informes para controlar el uso del catalán en restaurantes y pymes
57	Avui	2006-05-07		Una nit per enrabiar-se
65	Metro	2006-04-05		168.000 € en sancions al castellà
69	Punt, El	2006-11-28	O.A. Eixearte	El PP qüestiona de nou la llei de política lingüística i al·lega que no actua per marcar terreny a Ciutadans.
77	Enllaç, L'	2007-02-22		El PP denuncia que ERC i JERC els preocupa més la llengua dels rètols que ajudar als comerços.
89	Mundo, El	2006-01-11	Mayor, Leonor	El PP propone al Parlament una batería de ocho medidas para potenciar el bilingüismo.
90	Economista, El	2006-03-10		Que la lengua no atasque la economía.
91	Regió 7	2006-04-06	Camps, Gemma	Omnium converteix Manresa en la segona ciutat amb més sancions per la llei del català
93	Mundo, El	2006-12-21		Ni el PSC rebaja el acoso al castellano en los comercios.
94	ABC	2007-03-15	Garrido, Luis	El catalán impuesto
97	Vanguardia, La	2007-03-09	Monzó, Quim	A Payne in the ass.